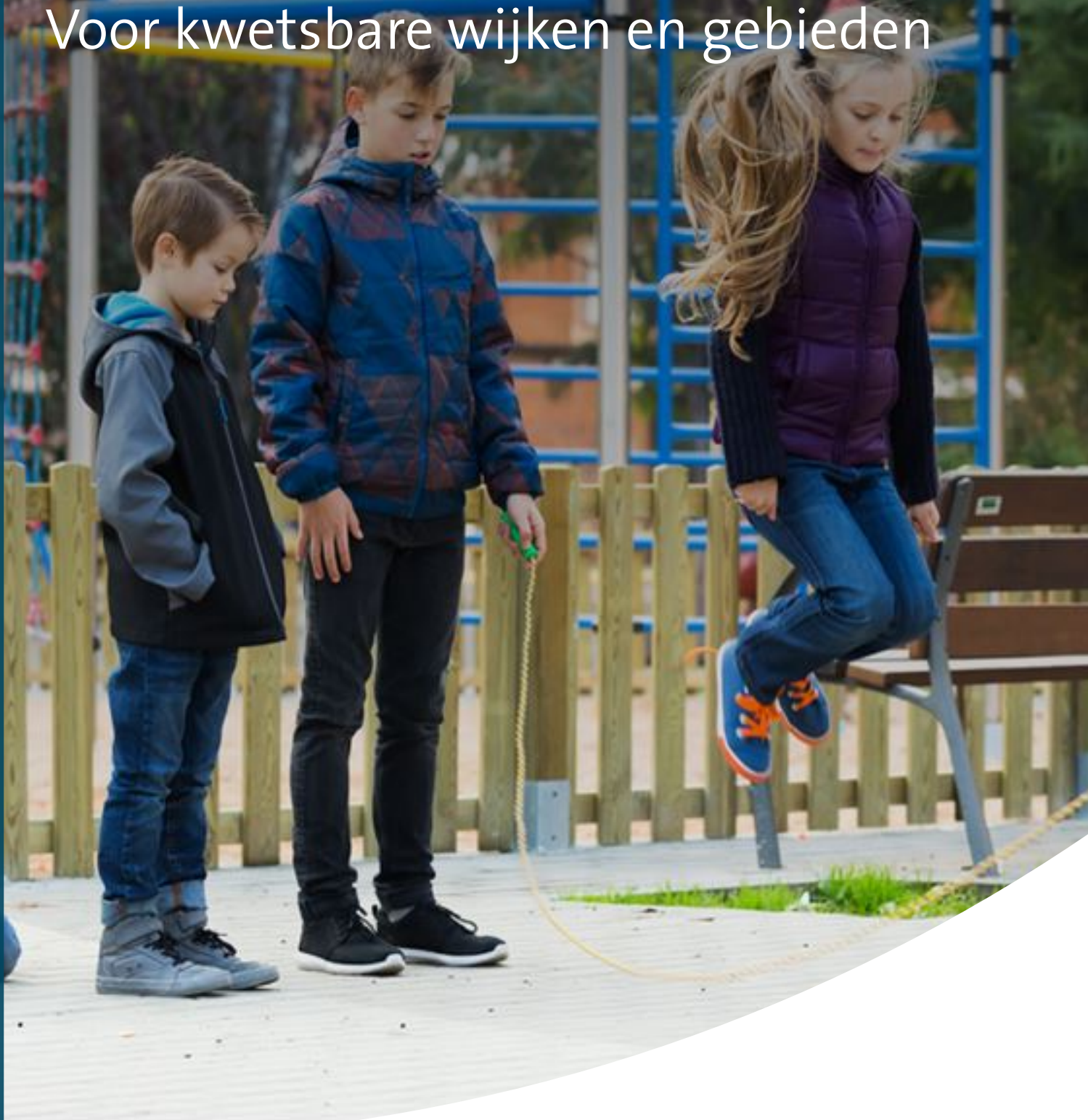


Programma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak Voor kwetsbare wijken en gebieden



Programma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak (GLIA)

Voor kwetsbare wijken en gebieden

April 2023



Colofon

ZonMw stimuleert gezondheidsonderzoek en zorginnovatie
Vooruitgang vraagt om onderzoek en ontwikkeling. ZonMw financiert gezondheidsonderzoek én stimuleert het gebruik van de ontwikkelde kennis – om daarmee de zorg en gezondheid te verbeteren.

ZonMw heeft als hoofdopdrachtgevers het ministerie van VWS en NWO.

Voor meer informatie over het programma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak kunt u contact opnemen met het secretariaat via e-mail glia@zonmw.nl of telefoon 070 349 51 11.

Datum: April 2023

ZonMw
Laan van Nieuw Oost-Indië 334
Postbus 93245
2509 AE Den Haag
Tel. 070 349 51 11
www.zonmw.nl
 info@zonmw.nl

Sociale media

-  www.facebook.com/zonmwNL
-  www.twitter.com/zonmw
-  www.linkedin.com/company/zonmw
-  www.youtube.com/ZonMwTV

Inhoud

1	Inleiding.....	5
1.1	Subsidieprogramma.....	5
1.2	Context.....	6
1.3	Kader	7
2	Doelstelling en afbakening.....	7
2.1	Doel en beoogde resultaten	7
2.2	Uitgangspunten.....	9
2.3	Totstandkoming subsidieprogramma	9
2.4	Kennissynthese	10
2.5	Overige informatie	10
3	Management en organisatie	10
3.1	ZonMw	10
3.2	Samenwerkingen	11
3.3	Subsidie-instrumenten	12
3.4	Voorwaarden subsidieprogramma.....	12
3.5	Communicatie	12
3.6	Evaluatie	13
4	Planning	13

Samenvatting

Dit document beschrijft een meerjarig ZonMw subsidieprogramma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak (GLIA). Dit subsidieprogramma maakt onderdeel uit van het landelijke Programma Gezonde Leefomgeving. GLIA wordt onafhankelijk door ZonMw ontwikkeld en uitgevoerd, maar wel met ruimte om in te spelen op de behoefte van de praktijk en het veld en in nauwe samenspraak met VWS en het RIVM.

ZonMw zet met het subsidieprogramma GLIA in op de samenwerking tussen verschillende disciplines, domeinen en stakeholders om te komen tot een gezonde leefomgeving voor iedereen, en het (beleids)proces dat daaraan verbonden is. Daarbij richten we ons vooral op de relatie tussen kwetsbare wijken en gebieden en de gezonde leefomgeving voor iedereen, en het stimuleren van een goede samenwerking tussen de relevante stakeholders, inclusief de inwoners.

Het subsidieprogramma bestaat uit twee subsidieprogrammaliijnen, te weten Kennisprogrammering Kwetsbare Wijken en Gebieden en Praktijkstimulering op het gebied van de gezonde leefomgeving.

Het subsidieprogramma biedt ondersteuning aan gemeenten, provincies en betrokken lokale en regionale organisaties om op basis van kennis en beschikbare, of te ontwikkelen, instrumenten gezondheid (beter) te kunnen inbedden in beleid en gebiedsplannen van bestaande en nieuwe gebieden.

Het subsidieprogramma richt zich op en biedt ruimte aan:

- Kennisontwikkeling en het stimuleren van de ontwikkeling van kennis waar die ontbreekt;
- Kennisbenutting en implementatie en het stimuleren van het gebruik van reeds ontwikkelde kennis;
- Het stimuleren van het gebruik van reeds ontwikkelde fysieke aanpassingen en interventies die bijdragen aan een gezondere leefomgeving;
- Samenwerking tussen de diverse domeinen en verschillende stakeholders, en het breder toepasbaar en toegankelijk maken van de geleerde lessen.

Binnen het subsidieprogramma is ruimte voor het financieren van verschillende type activiteiten gericht op kennisontwikkeling en kennisbenutting. De subsidierondes vinden plaats in de periode 2023 tot en met 2025. Het programma zal op passende wijze worden geëvalueerd.

1 Inleiding

1.1 Subsidieprogramma

Deze programmatekst beschrijft de doelen, de uitgangspunten en de opzet en uitvoering van het meerjarig ZonMw subsidieprogramma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak (GLIA) op hoofdlijnen. Deze programmatekst is de basis voor de opstelling en efficiënte uitwerking van subsidieoproepen en eventuele aanvullende opdrachten. Het programma wordt onafhankelijk door ZonMw ontwikkeld en uitgevoerd, maar wel met ruimte om in te spelen op de behoefte van de praktijk en het veld en in nauwe samenspraak met VWS en het RIVM.

Het ZonMw subsidieprogramma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak maakt onderdeel uit van het landelijke Programma Gezonde Leefomgeving. De doelen van dit subsidieprogramma sluiten aan op en dragen bij aan de doelen van het landelijke Programma Gezonde Leefomgeving.

Missie, visie, doelgroep Programma Gezonde Leefomgeving

- **Missie:** Iedere inwoner in Nederland heeft in zijn nabijheid een gezonde leefomgeving.
- **Visie:** Een gezonde leefomgeving is een omgeving die mensen als aantrekkelijk en prettig ervaren om te wonen, werken en recreëren, die uitnodigt tot gezond gedrag en dit faciliteert (gezondheidsbevordering) en waar de druk op gezondheid zo laag mogelijk is (gezondheidsbescherming). Door complexe maatschappelijke vraagstukken, zoals klimaatverandering, woonopgave en infectieziekten, is het nog belangrijker om gezondheid aan de diverse overlegtafels goed mee te wegen in beleidskeuzes en besluiten.
- **Doelgroep:** Het Programma Gezonde Leefomgeving richt zich op lokale en regionale beleidsontwikkelaars, uitvoerders en beslissers uit het ruimtelijk, gezondheids- en sociaal domein die een rol (kunnen) spelen bij het ontwerp, inrichting en beheer van de leefomgeving. Zij kunnen zo immers merkbaar bijdragen aan het mentale, sociale en fysieke welbevinden van hun inwoners; dat is belangrijk in de ambitie om ziekte te voorkomen.

Om iedere inwoner in staat te stellen te genieten van en leven in of bij een gezonde leefomgeving is nodig dat actief wordt ingezet op een omgeving die aansluit bij de inwoners waar het om gaat. Dat betekent ook dat oog is voor vraagstukken als:

- sociaaleconomische gezondheidsverschillen,
- vormgeving van een integrale aanpak,
- afweging keuzes binnen het fysieke domein
- inbedding van groen, met oog voor meerwaarde alsook risicofactoren

Er is veel aandacht voor de gezonde leefomgeving, maar er is nog onvoldoende handelingsperspectief voor gemeenten, provincies en hun (maatschappelijke) partners en onvoldoende kennis over thema's die bijdragen aan een gezondere omgeving. De oorzaken zijn divers. Deels is er onvoldoende kennis over wat werkt bij de aanpak van sociaaleconomische gezondheidsverschillen vanuit de omgeving, deels worden de beschikbare instrumenten en kennis onvoldoende benut en deels zijn er verschillende beelden over wat een gezonde leefomgeving inhoudt bij de partijen die hiermee aan de slag gaan.

Dit subsidieprogramma en onderliggende subsidieoproepen richten zich op twee onderwerpen die belangrijk zijn om te komen tot een gezonde leefomgeving:

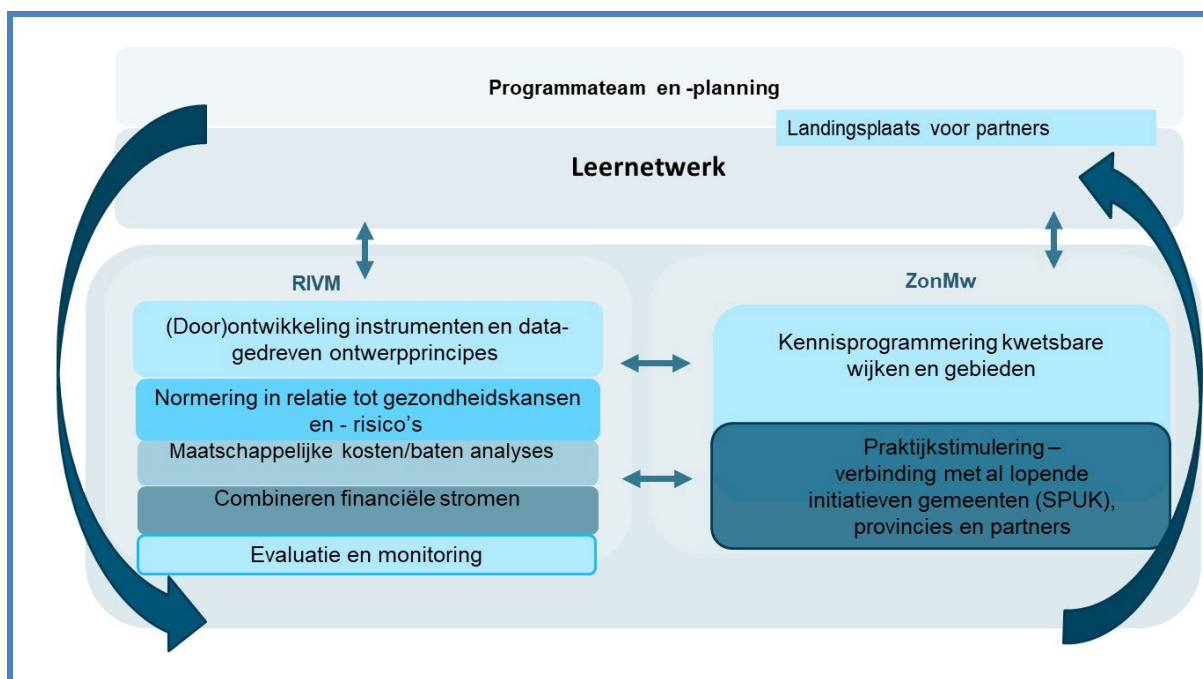
(1) beter weten en beter toepassen wat werkt in kwetsbare wijken en gebieden om bij te dragen aan het verbeteren van de gezondheid van de inwoners en het terugdringen van gezondheidsverschillen, en (2) professionals, inwoners en andere betrokkenen maken zo veel mogelijk gebruik van de instrumenten, kennis en data die er al zijn.

Samenwerking is essentieel om de hierboven genoemde doelen te behalen, maar niet altijd even gemakkelijk en vanzelfsprekend. ZonMw wil stimuleren dat tijdens de verschillende (beleids)stappen in dit traject al bestaande instrumenten beter worden benut en waar wenselijk doorontwikkeld. ZonMw wil faciliteren dat andere partijen weer van deze kennis en ervaringen kunnen leren.

1.2 Context

Dit subsidieprogramma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak maakt onderdeel uit van het bredere Programma Gezonde Leefomgeving. Het Programma Gezonde Leefomgeving, uitgevoerd door ZonMw en RIVM in opdracht van het ministerie van VWS is een domeinoverstijgend en ministerie-overstijgend programma dat bijdraagt aan het vergroten van, en de implementatie van, kennis en instrumenten om te komen tot een omgeving die een gezonde leefstijl stimuleert, zo min mogelijk druk geeft op de gezondheid en goed toegankelijke voorzieningen heeft. Met het Programma Gezonde Leefomgeving en de onderliggende kennisprogramma's willen ZonMw en RIVM zoveel mogelijk aansluiten bij de voorliggende opgaven, regelingen en financieringsstromen die er al zijn, zoals het Gezond en Actief Leven Akkoord en bijbehorende SPUK-regeling maar ook andere (reeds ingezette) trajecten. Dit kunnen lokale, regionale, provinciale of landelijke trajecten zijn.

In onderstaand figuur schetsen we de positionering van dit subsidieprogramma binnen het bredere Programma Gezonde Leefomgeving. De twee subsidieprogrammalijnen staan benoemd onder ZonMw als (1) Kennisprogrammering Kwetsbare Wijken en Gebieden en (2) Praktijkstimulering op het gebied van de gezonde leefomgeving. Het RIVM zal een leernetwerk organiseren en projecten uitvoeren gericht op instrumenten en datagedreven ontwerpprincipes; normering in relatie tot gezondheidswaarden; normering in relatie tot gezondheidsrisico's; het ontwikkelen van MKBA's en het combineren van financiële stromen.



In deze programmatekst zijn de kaders en uitgangspunten voor de verdere uitwerking van het ZonMw subsidieprogramma beschreven. De uitwerking van dit subsidieprogramma vindt plaats in afstemming met het RIVM en het ministerie van VWS, waarbij rekening wordt gehouden met reeds lopende beleidstrajecten (incl. programma's en trajecten van andere departementen). Ook vindt samenwerking plaats met relevante partijen als VNG, IPO, GGD GHOR en anderen.

ZonMw is verantwoordelijk voor de daadwerkelijke invulling en uitvoering van de subsidieprogrammering. Om belangenverstrengeling te voorkomen verwerkt ZonMw de adviezen en input van het RIVM onafhankelijk en bepaalt zelfstandig in nauwe samenspraak met de programmacommissie de daadwerkelijke invulling van subsidieoproepen. De kennis en resultaten uit de subsidieprogrammering vloeien terug naar het overkoepelende leernetwerk dat landelijke en lokale

partijen verbindt, zoals ook is weergegeven in de figuur. Ook kunnen de kennis en resultaten uit de subsidieprogrammering en uit de RIVM-projecten over en weer worden benut.

Gefinancierde projecten uit het subsidieprogramma zullen verplicht deelnemen aan het leernetwerk wat wordt getrokken door het RIVM. Dit leernetwerk sluit zo veel mogelijk aan bij de praktijk van de deelnemers. Door ontmoeting, samen kennis (door) te ontwikkelen en te delen, en te leren van elkaar is de doelgroep bekend met kennis en instrumenten voor het werken aan een gezonde leefomgeving, en in staat deze te duiden en toe te passen en domeinoverstijgend samen te werken.

1.3 Kader

In de Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 en de uitvoeringsagenda van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) staan ambities die betrekking hebben op een gezonde omgeving. De in navolging hiervan opgestelde kamerbrief 'Werken vanuit drie randvoorwaarden voor het Programma Gezonde Groene Leefomgeving' vormt de basis voor het Programma Gezonde Leefomgeving. De kamerbrief 'Coalitiemiddelen voor onderzoek naar en de aanpak van dementie, obesitas en kanker' biedt extra motivatie en middelen om vanuit een integrale aanpak in te zetten op het terugdringen van deze volksziektes, onder andere binnen het landelijke Programma Gezonde Leefomgeving. In de Kamerbrief wordt verwezen naar de brede determinanten van gezondheid, waarin de omgeving (leef-, woon- en werkomgeving) een grote rol speelt. Het Rijk stelt: "De inzet op de leefomgeving draagt hieraan bij door enerzijds handzame tools te ontwikkelen waarmee gezondheid kan worden meegewogen en meegenomen bij ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving; en stelt anderzijds middelen beschikbaar voor concrete toepassingen op lokaal niveau. Ook wordt geïnvesteerd in kennisontwikkeling op het gebied van achterstandswijken en zal er interdepartementaal samengewerkt worden, zodat gezondheidsaspecten – indien mogelijk – in verstedelijkingsstrategieën en gebiedsgerichte aanpakken kunnen worden meegenomen."

Ook is in juli 2022 het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid aangeboden aan de Tweede Kamer. Dit langdurige programma beoogt een integrale gebiedsgerichte aanpak voor het verbeteren van de leefbaarheid en veiligheid van kwetsbare gebieden. Het verbeteren van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving is hier onderdeel van. In de ZonMw subsidieprogrammering zal afstemming worden gezocht met dit programma.

Met de ondertekening van het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) in februari van dit jaar worden alle gemeenten in staat gesteld om middelen aan te vragen die beschikbaar zijn gesteld via een Speciale Uitkering (SPUK). Gezonde Leefomgeving is één van de thema's die benoemd staan in GALA. Een integrale inzet op preventie en het verkleinen van de gezondheidsverschillen zijn daarbij essentieel, waarbij de inwoner zelf centraal staat en ook onderdeel van de samenwerking moet zijn. Er zijn verschillende partijen die gemeenten, regionale overheden en hun partners ondersteunen bij planvorming en uitvoering van het GALA-thema Gezonde Leefomgeving. Vanuit GALA wordt ook ingezet op een regionale kennisinfrastructuur. ZonMw sluit met dit subsidieprogramma zo veel mogelijk aan bij deze structuren en de werkwijze van de partijen die met GALA aan de slag gaan.

2 Doelstelling en afbakening

In dit hoofdstuk worden de uitgangspunten en de doelstelling van het meerjarig ZonMw subsidieprogramma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak beschreven en de beoogde resultaten en de afbakening van het programma toegelicht.

2.1 Doel en beoogde resultaten

Met het subsidieprogramma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak zet ZonMw in op de samenwerking tussen verschillende disciplines, domeinen en stakeholders om te komen tot een gezonde leefomgeving voor iedereen, en het (beleids)proces dat daaraan verbonden is. Daarbij richten we ons vooral op de relatie tussen kwetsbare wijken en gebieden en de gezonde leefomgeving voor iedereen, en het stimuleren van een goede samenwerking tussen de relevante stakeholders, inclusief de inwoners. Deze samenwerking start bij de agendering, gaat via voorbereiding, ontwerpfasen, besluitvorming en uitvoering uiteindelijk naar de evaluatie. De inbreng van de inwoner bij deze fasen en het gebruik van verschillende groepen van de leefomgeving zijn belangrijke elementen

in dit traject. ZonMw stimuleert dat inhoudelijk aangesloten wordt bij thema's die lokaal, provinciaal en regionaal relevant of actueel zijn.

Het subsidieprogramma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak biedt ondersteuning aan gemeenten, provincies en betrokken lokale en regionale organisaties om op basis van kennis en beschikbare, of te ontwikkelen, instrumenten gezondheid (beter) te kunnen inbedden in beleid en gebiedsplannen van bestaande en nieuwe gebieden.

Dit wordt mede vormgegeven door:

- stimuleren samenwerking tussen de verschillende domeinen en stakeholders op verschillende manieren, door:
 - gebruik en verrijking bestaande instrumenten gedurende het hele proces;
 - het proces van samenwerking in kaart te brengen en te delen;
 - best practices te delen die samenwerking tussen de domeinen stimuleren;
 - de samenwerking met de inwoners te versterken.
- in kaart te brengen welke maatregelen, samenwerkingen en instrumenten anders uitwerken in kwetsbare wijken en gebieden ten opzichte van minder kwetsbare, onder andere door de kennis die bekend is over de rol die stress kan spelen in relatie tot omgeving.
- meer inzicht te verkrijgen in de behoeften en beleving van verschillende groepen mensen van de (gezonde) leefomgeving en hoe hen goed te betrekken.
- inzichten te verkrijgen en/of te delen over welke interventies, aanpassingen en ingrepen bijdragen aan een gezonde leefomgeving.

Doelstelling

Om de missie van het landelijk Programma Gezonde Leefomgeving te behalen – iedere inwoner van Nederland heeft in haar of zijn nabijheid een gezonde leefomgeving – zijn er doelen benoemd die een bijdrage leveren aan het behalen van deze missie. Deze richten zich met name op het vergroten en delen van de kennis en vaardigheden van de professionals die hiermee aan de slag gaan.

Via deze programmatekst en de onderliggende subsidieoproepen draagt ZonMw op de volgende wijze bij aan deze doelen:

- De doelgroep weet waarom een gezonde leefomgeving belangrijk is.
 - De kennis opgedaan in de subsidieoproep gericht op kwetsbare wijken en gebieden draagt bij aan kennis over impact en gebruik van leefomgeving op en door inwoners in kwetsbare wijken en gebieden en de gevolgen voor gezondheid.
- De doelgroep heeft meer vaardigheden opgedaan die nodig zijn bij het (domeinoverstijgend) samenwerken aan een gezonde leefomgeving.
 - Via de praktijkstimulering werken meer professionals samen, en leren meer professionals van de ervaringen van anderen.
- De professionals uit de domeinen werken meer integraal samen aan de gezonde leefomgeving
 - De verschillende stappen in het proces vragen om diverse disciplines die samenwerken per stap. De specifieke lessen per stap, en per inhoudelijk thema, worden gedeeld met het brede veld. Ook worden er binnen het leernetwerk gedurende de uitvoering professionals met elkaar in verbinding gebracht en kan er bijvoorbeeld intervisie plaatsvinden.
- Professionals maken meer gebruik van gecombineerde praktische en onderbouwde instrumenten, ontwerpprincipes en maatregelen die beschikbaar zijn.
 - Voor, tijdens en na de uitvoering van de praktijkstimuleringstrajecten wordt inzichtelijk gemaakt welke instrumenten, ontwerpprincipes en maatregelen ingezet kunnen worden, of zijn, en met welk (proces)effect. Via het leernetwerk worden tips gegeven, en opgehaald. De gezamenlijke lessen met het overzicht van gekozen instrumenten, principes en maatregelen vormen onderdeel van de kennisdeling aan het einde van het programma.

Gezamenlijk met RIVM en betrokken landelijke, regionale en lokale partijen streeft ZonMw ernaar stappen te zetten richting het behalen van de bovenstaande missie. Gezien de looptijd en omvang van dit subsidieprogramma en de complexiteit van het onderwerp, valt het behalen van deze missie niet binnen de scope van dit programma, maar vormt het een wenkend perspectief.

2.2 Uitgangspunten

Het uitgangspunt van de subsidieprogrammering wordt gevormd door de missie en doelen van het overkoepelende Programma Gezonde Leefomgeving, zoals beschreven in de inleiding. Voor de ontwikkeling van het ZonMw subsidieprogramma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak en de daaruit voortvloeiende subsidieoproepen is een aantal uitgangspunten geformuleerd dat bijdraagt aan deze missie en doelen. Deze uitgangspunten worden in de verdere uitwerking van de programmering in subsidieoproepen meegenomen.

- Het subsidieprogramma sluit aan bij de praktijk en bij de financiële stromen zoals de SPUK en het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en relevante andere lokale en provinciale middelen.
- Het subsidieprogramma ontwikkelt kennis waar de praktijk behoefte aan heeft, die onmisbaar is voor implementatie of die aansluit op actuele vraagstukken.
- Het subsidieprogramma richt zich op lokale, provinciale en regionale beleidsontwikkelaars, -uitvoerders en beslissers uit het ruimtelijk, gezondheids- en sociaal domein.
- Inhoudelijk sluit het subsidieprogramma aan bij lokale, provinciale en regionale actuele en relevante opgaven en thematiek op het snijvlak van leefomgeving en gezondheid.
- De aandacht van het subsidieprogramma gaat uit naar kwetsbare wijken en gebieden, waarbinnen bredere vraagstukken op het terrein van sociaaleconomische gezondheidsverschillen prangend zijn.
- Het subsidieprogramma streeft naar een geografische spreiding bij de toekenning van de subsidies.

Het subsidieprogramma richt zich op en biedt ruimte aan:

- Kennisontwikkeling en het stimuleren van de ontwikkeling van kennis waar die ontbreekt. Een belangrijk aspect hierbij is dat er wordt ingezet op kennis over de relatie tussen de leefomgeving en gezondheid in kwetsbare wijken en gebieden, het proces van totstandkoming van (beleids)keuzes binnen deze relatie en de beleving van inwoners van hun omgeving en de effecten op hun gezondheid. Daarbij is differentiatie tussen (de beleving van) verschillende groepen inwoners en verschillende gebieden van belang.
- Kennisbenutting en implementatie en het stimuleren van het gebruik van reeds ontwikkelde kennis. Er zijn verschillende beleids- en samenwerkingsinstrumenten die kunnen bijdragen aan het versterken van de gezonde leefomgeving voor iedereen. Niet al deze instrumenten zijn bekend, breed benut of geschikt voor ieder gebied of een specifieke samenwerking.
- Het stimuleren van het gebruik van reeds ontwikkelde fysieke aanpassingen en interventies die bijdragen aan een gezondere leefomgeving, gekoppeld aan inhoudelijke thematiek als groen, beweegvriendelijkheid, mentale gezondheid of infectieziekten. Waarbij de opgedane kennis ten aanzien van de toepassing en implementatie, actief breder wordt gedeeld.
- Samenwerking tussen de diverse domeinen en verschillende stakeholders, en het breder toepasbaar en toegankelijk maken van de geleerde lessen. Daarbij is samenwerking met inwoners, en samenwerking met een kennisorganisatie, essentieel.

Binnen het subsidieprogramma is aandacht voor culturele, sekse en gender-, en sociaaleconomische aspecten die een rol kunnen spelen bij de totstandkoming van, het gebruik en de effecten van een gezonde leefomgeving.

2.3 Totstandkoming subsidieprogramma

Dit subsidieprogramma is tot stand gekomen met inhoudelijke en procesmatige input vanuit het veld en de beoogde doelgroep. Een belangrijke bouwsteen vormt de in opdracht opgestelde kennissynthese [Gezonde leefomgeving in kwetsbare wijken](#) (zie paragraaf 2.4). Onderdeel van deze kennissynthese was een brede veldraadpleging.

ZonMw heeft ter verdieping en aanscherping, twee online bijeenkomsten gehouden met ongeveer vijftig experts en vertegenwoordigers van kennisinstellingen, HBO-en, universiteiten, gemeenten, provincies, experts uit het fysieke domein en experts uit het gezondheids- en sociale domein. Daarnaast zijn individuele gesprekken gevoerd die input en suggesties opleverden voor zowel het subsidieprogramma als de subsidieoproepen, zowel op het inhoudelijke vlak als suggesties voor het proces van oproep, aanvragen, ondersteuning, leernetwerken en kennisdeling van de resultaten. Uit

deze expertbijeenkomsten kwam onder andere naar voren dat de subsidieoproepen onder dit programma onvoldoende tijd bieden om het hele proces van samenwerking, uitvoering en evaluatie te onderzoeken. De aanbeveling, die wordt overgenomen, is om onderzoek en kennisdeling te richten op de onderdelen van de samenwerking. Ook werd de aansluiting met actuele thema's als groen en duurzaamheid en sociale opgaven, al lopende programma's en bestaande samenwerkingsverbanden op lokaal en regionaal niveau bepleit. Hiermee beoogt ZonMw zo goed mogelijk aan te sluiten bij de vragen die leven in de praktijk en wetenschap en de omstandigheden waarin gewerkt wordt.

2.4 Kennissynthese

In opdracht van ZonMw voerden Platform31, Pharos en Onderzoeksinstituut IVO een kennissynthese uit [Gezonde leefomgeving in kwetsbare wijken](#). Verkenning kennisbehoeften en mogelijkheden. Deze kennissynthese vormt een belangrijke bouwsteen voor dit subsidieprogramma.

Uit deze kennissynthese kwamen de volgende conclusies en aanbevelingen:

- Een gebiedsgerichte aanpak om gezondheid te verbeteren blijkt geen 'gesloten systeem'. Een vaste set interventies leidt niet automatisch tot gezondheidswinst. Wel zijn er enkele interventies die zeker bijdragen aan een betere gezondheid, zoals het vergroenen van de omgeving.
- Ook processtappen, zoals het betrekken van inwoners helpt om de leefomgeving te verbeteren. Er is behoefte aan kennis hoe dit zo goed mogelijk te doen.
- Relatief weinig ingrepen in de leefomgeving zijn systematisch gevolgd, geëvalueerd en onderzocht. Onderzoek is nodig om beter te kunnen begrijpen wat werkzame factoren zijn. Ook kennis over wat werkt voor welke groep ontbreekt nog op veel vlakken.
- Professionals die werken aan een gezonde leefomgeving zijn niet altijd op de hoogte van de kennis al beschikbaar is.
- Er is een relatie tussen stressoren die mensen ervaren en de leefomgeving. Kennis over interactie en mogelijkheden met betrekking tot stressoren en de rol die leefomgeving kan spelen bij het wegnemen is relevant. Met name de rol van groen, bewegen en andere ontspannende mogelijkheden op maat, sociale cohesie en juiste voorzieningen in de nabijheid dragen positief bij aan het verlagen of voorkomen van stress.
- Blijvende agendering in het fysieke domein over sociale en gezondheidseffecten van ruimtelijke ingrepen, en de effecten van de leefomgeving op gezondheid zijn ondersteunend. Deze agendering moet ondersteund worden door instrumenten, onderzoek, voorbeelden, storytelling en handelingsperspectief.
- Om mensen écht te helpen is een omvangrijke aanpak nodig met een lange looptijd. Dat betekent niet alleen aandacht voor de fysieke leefomgeving, maar ook voor thema's als armoede, werk, scholing, duurzaamheid en mobiliteit.

2.5 Overige informatie

Naast de kennissynthese is er in de afgelopen jaren meer gepubliceerd over de (het komen tot) de gezonde leefomgeving. Vanuit de betrokken partijen zijn de volgende publicaties relevant. Deze lijst is echter niet uitputtend.

Pharos: [Leefomgeving en gezondheidsverschillen](#)

GGD-GHOR Nederland: [Kernwaarden gezonde leefomgeving](#)

VNG [Position Paper Samenwerken aan de gezonde leefomgeving, met bijbehorende praatplaat](#)

RIVM: [Gezonde Leefomgeving](#)

ZonMW: [publicaties Gezonde Leefomgeving](#)

3. Management en organisatie

3.1 ZonMw

Programmacommissie

Voor de uitvoering van het subsidieprogramma stelt het bestuur van ZonMw een onafhankelijke programmacommissie in. De leden moeten gezamenlijk kennis en ervaring hebben van hebben van praktijk, onderzoek en beleid waar het gaat om (het proces om te komen tot) een gezonde leefomgeving. Het perspectief van burgers en aandacht voor diversiteit moet voldoende gewaarborgd

zijn. Waarnemers van het ministerie van VWS en RIVM¹ worden uitgenodigd voor de vergaderingen van de commissies. De commissie adviseert ZonMw over de subsidieoproepen, de honorering van subsidieaanvragen en de monitoring van de projectvoortgang. De leden functioneren op persoonlijke titel. Bij de samenstelling is de Code omgang met persoonlijke belangen (ZonMw, juli 2019) leidend.

Programmabureau

Het ZonMw-programmabureau is verantwoordelijk voor de dagelijkse uitvoering van het subsidieprogramma. Het programmabureau bestaat uit een clusterhoofd, dat leiding geeft aan meerdere (senior)programmamanagers en programmasecretaris(sen). Specifieke expertise kan betrokken worden uit meerdere clusters. Verdere ondersteuning bestaat uit clusterassistenten en communicatie- en implementatieprofessionals. De commissie wordt door het programmateam van ZonMw ondersteund.

3.2 Samenwerkingen

Samenwerkingen binnen ZonMw

Het subsidieprogramma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak betreft een breed inhoudelijk programma en zal daarom binnen ZonMw in samenwerking vanuit meerdere clusters uitgevoerd worden. Het cluster Preventie heeft hierbij een trekkersrol, in nauwe samenwerking (inclusief het betrekken van specifieke expertise) met andere ZonMw-clusters (waaronder de clusters Gezondheidsbescherming, Sport en Bewegen, Jeugd, Ouderen en Gehandicapten en Chronisch Zieken). Afstemming vindt tevens plaats met andere relevante programma's binnen ZonMw².

Binnen ZonMw vindt er afstemming plaats ten aanzien van elkaar rakende thema's, onderwerpen of subsidieoproepen. Het gaat in het bijzonder om:

- Preventieprogramma
- Gezonde Wijk
- Gemeenten Samen Gezond
- Maak Ruimte voor Gezondheid
- Aan de Slag met Preventie
- Academische werkplaatsen Publieke Gezondheid.
- KIC, LSH, Chronische Aandoeningen en Leefomgeving
- Voeding en gezondheid
- Internationaal (HDHL / PEN)
- Sport en bewegen
- Infectieziekten programma: Zoönosen
- Covid-19: Effect op de maatschappij
- Klimaatadaptatie en milieu
- Microplastics

Tevens zal afstemming binnen ZonMw gericht op gezondheidsbevordering en preventie worden vormgegeven middels een strategisch afstemmingsoverleg. VWS is op MT niveau betrokken bij dit ZonMw strategisch afstemmingsoverleg.

Samenwerking RIVM

RIVM en ZonMw zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de inrichting, uitvoering en (een bijdrage leveren aan de) evaluatie van (onderdelen van) het landelijke Programma Gezonde Leefomgeving, waar dit subsidieprogramma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak onderdeel van uitmaakt. Er wordt gestreefd naar een jaarlijks directeurenoverleg met RIVM/ZonMW en VWS waarbij de stand van zaken wordt besproken aan de hand van een voortgangsrapportage. Desgewenst kan aan de hand van het directeurenoverleg besloten worden een bestuurlijk overleg met betrokken veldpartijen te arrangeren, mocht bestuurlijke afstemming nodig zijn.

¹ In afstemming met de eventuele voorziene rol van RIVM bij projecten, waarbij Code Persoonlijke Belangen wordt gehanteerd.

² <https://publicaties.zonmw.nl/gezonde-leefomgeving/>

Samenwerking departementen en landelijke organisaties

VWS betreft andere departementen die zich bezig houden met een gezonde leefomgeving: IenW, LNV en BZK. IenW, BZK en LNV schuiven één keer per twee weken aan bij het inhoudelijk overleg tussen ZonMw, RIVM en VWS. Tijdens dit overleg worden updates gegeven over de voortgang van de onderdelen van het programma. BZK, IenW en LNV zijn verantwoordelijk om de uitkomsten van het programma te borgen in lopende trajecten binnen de drie ministeries en vervullen ook een rol in het verbinden van de verschillende netwerken (fysiek domein, gezondheidsdomein, mobiliteitsdomein en groene domein).

Ook vindt samenwerking plaats met relevante partijen als VNG, IPO, GGD GHOR NL, Platform31, Pharos, Rijkswaterstaat. Hiertoe zal voor het bredere Programma Gezonde Leefomgeving een klankbordgroep worden ingericht met deze partijen. De klankbordgroep heeft als taak input te geven op de koers van het programma en aan te geven waar eventuele knelpunten of wijzigingen nodig zijn. Eventueel kan besloten worden zaken bestuurlijk af te spreken, mocht dat nodig zijn in de toekomst.

De uitvoering van het subsidieprogramma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak valt onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van ZonMw en wordt uitgevoerd conform de subsidiebepalingen van ZonMw in lijn met de Algemene wet bestuursrecht.

Zoals zichtbaar in het eerder gedeelde schema (paragraaf 1.2) zetten ZonMw en RIVM actief in op onderlinge kennisdeling, en het delen van kennis tussen de partijen die betrokken zijn bij de onderdelen van het Programma Gezonde Leefomgeving. Dit gebeurt vraaggericht, en sluit niet alleen bij dit programma, maar ook bij de partijen en activiteiten die in het kader van GALA en SPUK en provinciale trajecten actief aan de slag zijn en gaan met de gezonde leefomgeving. Tevens wordt nadrukkelijk samenhang en afstemming nagestreefd met relevante beleidsprogramma's en – trajecten van andere departementen.

3.3 Subsidie-instrumenten

De wijze waarop binnen het subsidieprogramma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak subsidie instrumenten worden ingezet, sluiten aan bij de kernwaarden van ZonMw: programmeren en financieren; stimuleren van (maatschappelijke) impact en signaleren van kennisbehoeften.

Binnen dit subsidieprogramma is ruimte voor het financieren van verschillende type activiteiten gericht op kennisontwikkeling en kennisbenutting. Het subsidieprogramma zal onder meer ruimte bieden aan praktijkgericht (actie)onderzoek en subsidies die kennisbenutting, implementatie en opschaling stimuleren. Het doel is om kennis waar nodig door te ontwikkelen, toepasbaar te maken voor de praktijk en gebruik van kennis te stimuleren. Co-creatie en betrokkenheid van de doelgroep en eindgebruikers is hierbij van belang.

Binnen het subsidieprogramma kunnen verschillende subsidie-instrumenten worden ingezet, bijvoorbeeld:

- Open subsidieronde: elke organisatie die aan de gestelde voorwaarden denkt te kunnen voldoen een projectidee/subsidieaanvraag mag indienen;
- Gerichte subsidieronde: waarbij vooraf bepaald wordt welke organisaties (in concurrentie) een uitnodiging ontvangen om voor een bepaald onderdeel een aanvraag in te dienen;
- Impuls/voucher subsidieronde: laagdrempelig subsidie instrument, waarbij voor een vooraf vastgesteld budget expertise kan worden ingezet of ontwikkeld.

3.4 Voorwaarden subsidieprogramma

Voor dit programma maakt ZonMw in principe gebruik van de standaardprocedures van ZonMw voor het indienen en beoordelen van projectvoorstellen (te vinden op www.zonmw.nl). Daarnaast worden in de subsidieoproep voorwaarden en criteria benoemd. De tekst van de oproep is leidend.

3.5 Communicatie

Het programma is gericht op bruikbare kennis voor de praktijk. ZonMw zet de eigen communicatiekanalen in (website, nieuwsbrief, bijeenkomsten) om te communiceren over dit programma en gefinancierde projecten. Hierbij wordt in samenhang met het overkoepelende landelijke programma met RIVM, andere relevante programma's en lopende projecten gecommuniceerd.

Daarnaast zal ZonMw intensief samenwerken met het RIVM om af te stemmen over de communicatie. Communicatie over het overkoepelende landelijke programma, dit subsidieprogramma en gefinancierde projecten wordt ook via communicatiekanalen van RIVM verspreid.

3.6 Evaluatie

Het programma zal op passende wijze worden geëvalueerd, waarbij enerzijds aandacht bestaat voor de verbondenheid met het overkoepelende landelijke Programma Gezonde Leefomgeving, maar anderzijds ook tegemoet wordt gekomen aan de verantwoording vanuit ZonMw ten aanzien van de uitvoering van het onderliggende subsidieprogramma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak. Hiertoe zal een doorlopende evaluatie worden uitgevoerd middels een overkoepelend project. Dit evaluatieproject zal vanaf de start van het ZonMw subsidieprogramma worden ingericht. Hierin worden de beide subsidierondes doorlopend geëvalueerd door een samenwerkingsverband van externe partijen, bestaande uit expertise-/kenniscentra en een academische werkplaats.

4. planning

De subsidierondes vinden plaats in de periode 2023 tot en met 2025.

Subsidieronde kwetsbare wijken en gebieden

Het is voorzien om in mei of juni 2023 de subsidieronde open te stellen en eind 2023/begin 2024 projecttoekenningen te doen. Daarbij streven we naar een looptijd van maximaal 20 maanden.

Subsidieronde praktijkstimuleringen

Het is voorzien om de subsidieoproep na de zomer 2023 open te stellen. Deze ronde zal afhankelijk van de besluitvorming ten aanzien van de aangevraagde kasschuif nader worden vormgegeven.

Hierbij houden we rekening met het feit dat de middelen vóór (eind) 2025 uitgegeven moeten zijn. De middelen kunnen pas volledig worden toegekend wanneer ZonMw het eindverslag ontvangen en goedgekeurd heeft.

Met kennis werken aan een goede gezondheid voor iedereen. Daar staat ZonMw voor.

ZonMw programmeert en financiert gezondheidsonderzoek en vernieuwing in zorg, gezondheid en welzijn. Ook stimuleert ZonMw het gebruik van de ontwikkelde kennis en signaleert waar kennis nodig is.

ZonMw heeft als hoofdopdrachtgevers het ministerie van VWS en NWO.

Voor meer informatie over het programma Gezonde Leefomgeving Integrale aanpak kunt u contact opnemen met het secretariaat via e-mail glia@zonmw.nl of telefoon 070 349 51 11

ZonMw werkt met kennis
aan een goede gezondheid
voor iedereen

Laan van Nieuw Oost-Indië 334
2593 CE Den Haag
Postbus 93245
2509 AE Den Haag
Telefoon 070 349 51 11
glia@zonmw.nl
www.zonmw.nl

